

יבמות פרק שנים עשר 'מצות חליצה'

דברים כה, ז: ואם לא יחפץ האיש, לקחת את יבמתו; ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים, ואמרה מאן יבמי

להקים לאחיו שם בישראל - לא אבה יבמי.

דברים כה, ח: וקראו לו זקני עירו ודברו אליו; ועמד ואמר 'לא חפצתי לקחתה';

דברים כה, ט: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו, וירקה בפניו; וענתה ואמרה: ככה

יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו.

דברים כה, י: ונקרא שמו בישראל: בית חלוץ הנעל.

משנה :

מצות חליצה בשלשה דיינין ואפילו שלשתן הדיוטות (שאינן מסנהדרין עירן; בגמרא פריך 'אי דיינין?').

חליצה במנעל (מנעל - של עור דך הוא, כעין שלנו) - חליצתה כשרה (אבל לכתחלה לא, כדמפרש לקמן: משום מנעל המרופט שניטל גבו; אבל עיקר חליצה בסנדל, והוא של עור קשה ומבושל; ומשנפחת - אין לו תקנה ואין דרך לנועלו);

באנפיליא (של בגד; קלצון בלע"ז) - חליצתה פסולה (דמידי דמגין בעינן, דכתיב (דברים כה, ט) 'נעלו' - ונעל מדי דמגין הוא, דכתיב (יחזקאל טז, י) 'ואנעלך תחש' והוא עור). בסנדל שיש לו

עקב (שול"א בלע"ז) - כשר, ושאיין לו עקב - פסול.

מן הארכובה ולמטה - חליצה כשרה; מן הארכובה ולמעלה (שנחתך רגלו מן הארכובה וחלץ מן הארכובה ולמעלה) - חליצה פסולה.

חליצה בסנדל שאין שלו, או בסנדל של עץ, או בשל שמאל בימין - חליצה כשרה (אבל חליצה של שמאל קתני בפירקין (לקמן קד, א) פלוגתא);

חליצה בגדול (סנדל שלא היה למדת רגלו אבל) שהוא יכול להלוך בו, או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו - חליצתה כשרה.

גמרא :

ומאחר דאפילו שלשה הדיוטות - דיינין למה לי?

הא קא משמע לן: דבעינן בשלשה שיודעים להקרות (ליבם) - "לא חפצתי לקחתה" (דברים כה, ח) "מאן יבמי להקים וגו'" "ככה יעשה לאיש" (וכולן בלשון הקדש) כעין דיינים.

תנינא להא, דתנו רבנן [תוספתא מסכת יבמות (ליברמן) פרק יב הלכה ט] : 'מצות חליצה בשלשה שיודעין להקרות כעין דיינים. רבי יהודה אומר: בחמשה.' מאי טעמא דתנא קמא?

דתניא: 'זקנים' (ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים) (דברים כה, ז) - שנים, ואין בית דין שקול; מוסיפין עליהן עוד אחד - הרי כאן שלשה. ורבי יהודה?

'זקני' (וקראו לו זקני עירו) (דברים כה, ח) - שנים, 'זקנים' (דברים כה, ז) - שנים (אבל ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים) (דברים כה, ט) לא קא חשיב, דכיון דכתיב 'הזקנים' - אהנך דלעיל קאי, ואין

בית דין שקול - מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה.

ותנא קמא - האי 'זקני' מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לרבויי אפילו שלשה הדיוטות.

ורבי יהודה - הדיוטות מנא ליה?

נפקא ליה 'מלעיני' [כה, ט: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים...], דאמר מר: 'לעיני' - פרט לסומים; ומדאיצטריך 'לעיני' למעוטי סומים - שמע מינה

דאפילו הדיוטות, דאי סלקא דעתך סנהדרין בעינן - למה לי

למעוטי סומין? מדתני רב יוסף [שהוא עצמו נעשה סומא] נפקא, דתני רב יוסף: 'כשם שבית דין מנוקים בצדק - כך בית דין מנוקים

מכל מום,

(יבמות קא, ב)

שנאמר (שיר השירים ד, ז) כולך יפה רעיתי ומום אין בך (דאיירי בסנהדרין).

ואידך - ההוא 'לעיני' מאי עביד ליה?

ההוא - לכדרכא הוא דאתא, דאמר רבא: צריכי דייני למיחזי רוקא

דקא נפיק מפומא דיבמה דכתיב 'לעיני הזקנים וירקה'.

ואידך נמי מיבעי ליה לכדרכא?

אין הכא נמי.

ואלא הדיוטות מנא ליה?
נפקא מ'בישראל' (להקים לאחיו שם בישראל (פסוק ט)) - ישראל כל דהו.
ואידך האי 'ישראל' מאי עביד ליה?
מיבעי ליה לכדתני רב שמואל בר יהודה: 'בישראל' - בכית דין של
ישראל ולא, בכית דין של גרים'.
ואידך?
'בישראל' אחרינא כתיב (פסוק י').

ואידך?
מיבעי ליה לכדתניא: 'אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין
לפני רבי טרפון ובאה יבמה לחלוצ, ואמר לנו: ענו כולכם 'חלוצ
הנעל'.'
ואידך?

מ'ונקרא' נפקא.

אלא מעתה 'וקראו' (פסוק ח) - שנים, 'ודברו' (פסוק ט) - שנים?!

הכי נמי.

לרבי יהודה הרי כאן תשעה, לרבנן הרי כאן שבעה?!

ההוא מיבעי ליה לכדתניא: 'וקראו לו' - ולא שלוחם; ודברו אליו - מלמד
שמשאין לו עצה ההוגנת לו: שאם היה הוא ילד והיא זקנה, הוא
זקן והיא ילדה, אומרים לו 'מה לך אצל ילדה' 'מה לך אצל
זקנה' 'כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך'.

אמר רבא: אמר רב נחמן: הלכה: חליצה בשלשה, הואיל וסתם לן
תנא כוותיה (במתניתין).

אמר ליה רבא: לרב נחמן¹, אי הכי - מיאון נמי, דתנן: 'המיאון
והחליצה בשלשה' (וסתמא היא בפרק קמא דסנהדרין [משנה ג]); וכי תימא הכי נמי -
והתניא: 'מיאון: בית שמאי אומרים בית דין (סנהדרין) מומחין,
ובית הלל אומרים בכית דין ושלא בכית דין; אלו ואלו מודים
שצריך שלשה. רבי יוסי ברבי יהודה, ורבי אלעזר ברבי יוסי
מכשירין בשנים', ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: הלכה
כאותו הזוג!

התם חד סתמא והכא תרי סתמי (חליצה תרי סתמי נינהו: הך מתניתין דידן והך
דסנהדרין).

התם נמי תרי סתמי נינהו, דתנן (בפרק 'כיצד' (יבמות פרק ב משנה י):
'(מי שאסר את האשה בנדר - הרי זה לא ישאנה) מיאנה או שחלצה
בפניו - ישאנה (וליצא משום הסר ממך עקשות פה), מפני שהוא בכית
דין' (כלומר: לא יחיד היה שם, דנימא בשבילו נתכוין, שהרי בית דין היה שם; ואין בית דין
פחות משלשה)!

אלא התם תרי סתמי, הכא תלתא סתמי.

מכדי הא סתמא והא סתמא - מה לי חד סתם מה לי תרי סתם
מה לי תלתא?

אלא אמר רב נחמן בר יצחק: הואיל וסתם במקום מחלוקת,
דתנן [סנהדרין פ"א מ"ג]: 'סמיכת זקנים ועגלה ערופה בשלשה -
דברי רבי יוסי; רבי יהודה אומר: בחמשה. החליצה
והמיאון בשלשה' - ולא קפליג רבי יהודה, שמע מינה
הדר ביה רבי יהודה - שמע מינה. (הואיל וסתמא במקום מחלוקת היא,
שנחלק שם רבי יהודה בדבר אחר, ובדבר זה לא נחלק - שמע מינה הדר ביה; אבל מיאון - לאו
סתמא במקום מחלוקת היא, דהנך תנאי: רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי - לא
מיתנין התם אפולוגתא אחריית, דנימא 'מדלא איפלוג בהא שמע מינה הדרי בהו').

אמר רבא: צריכי דיני ל'מיקבע דוכתא' (לשם כך), דכתיב [זברים כה:]: ואם לא
יחפץ האיש, לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה (מקום מזומן לכך משמע [לשער הידוע]) אל
הזקנים [ואמרה: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל - לא אבה יבמי].

¹ ואין לומר שאמר כך לרב נחמן עצמו, שהרי רבא מקור לשאלתו מדברי רב יוסף
בר מניומי; ויתכן שמטרת רבא כאן להקשות על המסורת של רב יוסף בר מניומי,
שסותרת את המסורת שלו מרב נחמן; אך משום כבודו של רב יוסף בר מניומי
נוסח את דבריו כחקירה בדברי רב נחמן

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בחמשה; כמאן?
כרבי יהודה.

והא הדר ביה?

לפרסומי מילתא (דחלוצה היא, ולא לינסבא לכהן; אי נמי דליתו אינשי וליקפצו עלה).

רב אשי איקלע לבי רב כהנא; אמר ליה: סליק מר לגבן למלווי בי
חמשה. אמר רב כהנא: הוה קאימנא קמיה דרב יהודה ואמר לי תא
סק לזירזא דקני (חבילה של קנים, והלכו לישוב שם לשם חליצה זו) לאיצטרופי בי
חמשה' [לבוא לדון בהרכב חמשה, ולכן היה צריך לזרז - כי לא חשבו שיש טעם
להשלים את השלשה שכבר ישבו לחמשה דיינים].
אמרו ליה: למה לי חמשה?
אמר להו: כי היכי דליפרסם מילתא.

רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה. אמר ליה: סק תא
לזירזא דקני לאיצטרופי בי חמשה לפרסומי מילתא.
אמר ליה: תנינא ('תנינא' - גרסינן: יש ברייתא בידי, וקתני בה): 'בישראל - בבית דין
ישראל ולא בכ"ד של גרים' (והכי אמר לעיל: דרב שמואל בר יהודה קתני לה), ואנא -
גר אנא (הוא ואביו נתגירו, הלכך פטילנא לחליצה)!
אמר רב יהודה: כגון רב שמואל בר יהודה - מפיקנא ממונא
אפומיה. 'מפיקנא' ? סלקא דעתא? והא 'על פני שנים עדים' אמר רחמנא?!
אלא מרענא שטרא אפומיה (דאי אומר "ידענא ביה דפריע" - לא מיזדקינא למיגבא ביה).

אמר רבא:

(יבמות קב, א)

גר דן את חבירו (דיני נפשות, דאילו דיני ממונות - אפילו לכל ישראל, דתנן 'סנהדרין פ"ד מ"ב; דף
לב, א): 'זכל כשרים לדון דיני ממונות', ואמרין: 'הכל' - לאתויי מאי? לאתויי גר) דבר תורה,
שנאמר (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך
[לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא] - עליך הוא דבעינן 'מקרב אחיך', אבל
גר דן את חבירו גר (אפילו חבירו אתה מקים עליו) (דיין בכלל מלך, דכתיב (משלי כט, ד): מלך
במשפט יעמיד ארץ; אם דומה דיין למלך, שאין צריך כלום - יעמיד ארץ, ועוד שימות הרבה כתובים כאן: כל
משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך); ואם היתה אמו מישראל - דן אפילו
ישראל; ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל, שנאמר: 'ונקרא
שמו בישראל' (משמע שיהא ישראל מכל צדדין).

אמר רבה אמר רב כהנא אמר רב: אם יבא אליהו ויאמר "חולצין
במנעל" - שומעין לו; "אין חולצין בסנדל" - אין שומעין לו,
שכבר נהגו העם בסנדל (מנעל לכתחלה - לא);
ורב יוסף אמר רב כהנא אמר רב: אם יבא אליהו ויאמר "אין
חולצין במנעל" - שומעין לו; "אין חולצין בסנדל" - אין
שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל (וכל כמה דלא אמר לן אליהו 'אין חולצין במנעל'
- חלצין לכתחלה).
מאי בינייהו?

איכא בינייהו מנעל לכתחלה.
ולמאן דאמר אפילו לכתחלה - והתנן: 'חלצה במנעל חליצתה כשרה'
- דיעבד אין, לכתחלה לא!
הוא הדין דאפילו לכתחלה, ואידי דבעי למיתני סיפא 'כאנפיליא'
- חליצתה פסולה', דאפילו דיעבד - תנא נמי רישא דיעבד.

ומנעל לכתחלה - תנאי היא, דתניא: 'אמר רבי יוסי: פעם אחת
הלכתי לנציבין; מצאתי זקן אחד. אמרתי לו: כלום אתה בקי ברכי
יהודה בן בתירא?
אמר לי: הן, ועל שולחני הוא תדיר.
"כלום ראית שחלץ ביכמה"?
אמר לי: ראיתי שחלץ הרבה פעמים.
"במנעל או בסנדל"?'
אמר לי: וכי חולצין במנעל (והתורה אמרה נעלו ולא 'מנעלו')? (ולא
גרסינן 'והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו', שאין מנעל כתוב בכל התורה אלא 'נעלו' כגון של נעלך (שמות ג, ה))

שלף איש נעלו (רות ד,ו), דמשמע בין סנדל בין מנעל, ד'מנעל' לשון חכמים, ו'נעל' לשון תורה; והאי דאמר 'מנעל' לכתחלה אסור' - לאו מקרא יליף אלא משום גזירה, כדלקמן; והאי דכתיב באורייתא (דברים לג,כה) ברזל ונחשת מנעליך - לשון מנעול ובריח הוא.)

אמרת' לו: אם כן מה ראה רבי מאיר לומר 'חלצה במנעל חליצתה כשירה'; רבי יעקב אומר משמו (דברי מאיר) 'חולצין במנעל לכתחלה'?

ומאן דאמר 'לכתחלה לא' - מאי טעמא? אילימא משום דהויא פנתא (גב המנעל) 'מעל', וארקתא (שרון נעל) (בראשית יד,כג) מתרגם 'ארקתא דמסאנא': שכופלין רצועות על אזניו) 'מעל דמעל' (והווי ליה כשני נעלים זה על גב זה, אבל סנדל - אין קושרין וכופלין רצועות של אזניו, שהרי קשה הוא, ואין הרצועה דוחקתו; אבל בשפת פיו יש כמו קשר לקצר את פיו), והתורה אמרה 'מעל' ולא 'מעל דמעל' - אי הכי אפילו דיעבד נמי לא (אלא) מדאמרין 'חליצתו כשרה' - שמע מינה גלויי כרעא בעינא, ואפילו שני מנעלים זה על גב זה - כי שולפת לתרווייהו - שפיר דמי, כדאמר לקמן: 'שני מנעלים כו' - מהו? ועד כאן לא מיבעיא ליה אלא דקרעתיה לעילאי ושלפתיה לתתאי, אבל שלפתינהו לתרווייהו - שפיר דמי, גזירה משום מנעל מרופט (מרופט: מבוקע, קרוע מלמעלה; דכיון דרכיך - אף על גב דקרוע מיתב ליה אכרעיה, אבל סנדל שהוא קשה אין יכול ליישבו על רגלו משנפחת, וליכא למיגזר מידי)!! אי נמי משום חצי מנעל? אמר רב: אי לאו דחמיתיה לחביבי דחלץ בסנדל דאית לה שינצין (אשטר"ל [שוכים], ונוח לחולצו) - אנא לא הואי חליצנא אלא בסנדלא דטייעא, דמיהדק טפי, והאי דידן - אף על גב דאית ביה חומרתא (קשר קשור על שפתיו, ומעמידו שלא יצא מן הרגל - אפילו הכי בשעת חליצה) קטרינן ביה מיתנא כי היכי (דתייתא היא ותישרי והדר תחלוץ) דתהוי חליצתה מעלייתא.

סימן: **התרת יבמה סנדל** [שלש מימרות 'אמר רב יהודה אמר רב' בענין התרת הסנדל]:

אמר רב יהודה אמר רב: **התרת יבמה לשוק** - בשמיטת רוב העקב (כגון ששמטה את רוב העקב מן הסנדל, אף על פי שלא חלצתו כולו - הותרה) (עקב: של"ן).

מיתיבי: 'הותרו רצועות מנעל וסנדל' (שלא התירן היא) **או ששטט** (הוא) **רוב הרגל** (והיא חלצתו לגמרי) - **חליצתה פסולה** [והאמרת התרתה לשוק ברוב]? **טעמא דשטט הוא, הא שטטה היא - חליצתה כשרה.**

[עוד קושיא מהברייתא: 'רוב הרגל' - אין, 'רוב העקב' - לא [רוב העקב אינו מספיק]!]

לא, היינו 'רוב הרגל' היינו 'רוב העקב', ואמאי קרו ליה 'רוב הרגל'? דכולא חיילא דכרעא עליה דחיס (נסמך; לשון 'דחיס'; בריימב"ר בלעז [לחוצ]).

[לשון הברייתא] מסייע ליה (הא דקתני **הותרו רצועות כו'**) לרבי ינאי, דאמר רבי ינאי: בין שהתיר הוא ושמטה היא, בין שהתירה היא ושטט הוא - חליצתה פסולה, עד שתתיר היא ותשמיט היא. בעי רבי ינאי: קרעתהו מהו? שרפתהו (השליכה גחלת על הסנדל כשהוא כרוך ברגלו ושרפתו) מהו? גלויי כרעא בעינן, והאיכא! או דלמא חליצה בעינן וליכא? תיקו.

בעא מיניה רבי נחמיה מרבה: שני מנעלים, זה על גב זה מהו? היכי דמי? אילימא דשלפתייה לעילאי וקאי תתאי - 'מעל' אמר רחמנא ולא 'מעל דמעל'! לא, צריכא דקרעתיה לעילאי ושלפתייה לתתאי, וקאי עילאי - מאי? חליצה בעינן והא איכא? או דלמא גלויי כרעא בעינן וליכא?

(יבמות קב, ב)

ומי איכא כי האי גוונא?

אין, דחזיוה רבנן לרב יהודה דנפק בחמשא זוזי [## אולי צ"ל זוגי] מוקי לשוקא ('מוקי' = קלשונ'ש; קשים הם; וכן בלשון ערבי קורין למנעלים 'אלמוק').

אמר רב יהודה אמר רב: **יבמה** שהגדילה בין האחין מותרת לינשא לאחד מן האחין, ואין חוששין שמא חלצה סנדל לאחד מהן. טעמא דלא חזינן, הא חזינן (דחלצה) - חיישינן (דלמא חליצה היא לפוסלה עליה, ואף על גב דלא נתכוונו לחליצת מצוה) והא תניא: 'בין שנתכוון הוא ולא

נתכוונה היא, בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא - חליצתה פסולה, עד שיתכוונו שניהם כאחד? הכי קאמר: אף על גב דחזינן - אין חוששין שמא כווננו. ואיכא דאמרי (אין, ודאי טעמא דלא חזינן דחלצה, הא חזינן דחלצה -): טעמא דלא חזינן (דחלצה), הא חזינן (דחלצה) - חוששין (דלמא נתכוונו, ומיפסלא עלייהו); ודקא תנא בעי כוונה - הני מילי לאישתרויי לעלמא, אבל לאחין - מיפסלא.

אמר רב יהודה אמר רב: **סנדל** התפור בפשתן (שתפור בתוכו בגד פשתן כעין שתופרין בתוכו לבדין [פלטרא"ש] לשון אחר: **התפור בפשתן**: שתפור במשיחה כעין שלנו) אין חולצין בו (דבעינן כוליה דעור), שנאמר [יחזקאל טז, ואלבישך רקמה] **ואנעלך תחש** [ואחבשך בשש ואכסך משי] (אלמא לא קרי ליה 'נעל' עד שיהא כולו של עור). ואימא תחש - אין, מידי אחרינא (עור בהמה אחרת, או סנדל) לא? 'נעל' 'נעל' - ריבה. [דברים כה, ט: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה **נעל** מעל רגלו וירקה בפניו; וענתה ואמרה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו (פסוק י) ונקרא שמו בישראל בית חלוץ **הנעל**] אי 'נעל' נעל ריבה' - אפילו כל מילי נמי? אם כן 'תחש' מאי אהני ליה!

בעא מיניה רבי אלעזר מרב: הוא של עור ותריסיותיו (רצועותיו) של שָׁעָר (מנוצה של עזים) - מהו? אמר ליה: מי לא קרינן ביה 'ואנעלך תחש'? אי הכי - כולו של שָׁעָר נמי?! ההוא - 'קרקא' (קורקא [נעל בית]) מקרי.

אמר ליה רב כהנא לשמואל: ממאי דהאי 'וחלצה נעלו מעל רגלו' [דברים כה, ט: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה **נעלו** מעל רגלו וירקה בפניו; וענתה ואמרה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו] - מישלף הוא? דכתיב [ייקרא יד, ט: וצוה הכהן] וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע [והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר אל מקום טמא]. ואימא זרוזי הוא (שנוטלתו מעל גבי קרקע ומנעילתו ברגלו), דכתיב [במדבר לא, ג: וידבר משה אל העם לאמר] החלצו מאתכם אנשים לצבא [ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין]? התם נמי: שלופי מבייתא לקרבא.

והכתיב (איוב לו, טו) **יחלץ עני בעניו** [ויגל בלחץ אזנם] (כלומר: יחזנו ויתן לו כח)? (ומשני:) בשכר עניו יחלצו מדינה של גיהנם (הכא נמי שלופי הוא, והכי קאמר: בשכר עניו שכפר עליו בחייו - יחלצנו ויצילנו מדינה של גיהנם). אלא הא דכתיב (תהלים לד, ח) **חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם** (קא סלקא דעתא זרוזי הוא שיחליפו כח)? בשכר יראיו יחלצם מדינה של גיהנם. אלא הא דכתיב [ישעיהו נח, יא: ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך] **ועצמותיך יחליץ** [והיית כגן רוח וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו], ואמר רבי אלעזר: זו מעולה שבברכות, ואמר רבא: זרוזי גרמי?! אין, משמע הכי ומשמע הכי, דהכא: אי סלקא דעתא זרוזי הוא - אם כן לכתוב רחמנא 'וחלצה נעלו ברגלו'?! אי כתב רחמנא 'ברגלו' - הוה אמינא 'ברגלו' - אין, בשוקו (אם נחתך רגלו) לא! כתב רחמנא 'מעל רגלו' - דאפילו בשוקו. אם כן, לכתוב רחמנא 'במעל רגלו'? מאי 'מעל רגלו' - שמע מינה מישלף הוא. (הכי גרסינן: אם כן נכתוב במעל רגלו מאי מעל רגלו שמע מינה שלופי הוא.)

אמר ליה ההוא מינא לרבן גמליאל: [אתם היהודים הנכם] עמא דחלץ ליה מריה מיניה, דכתיב (הושע ה, ו) **בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חֶלֶץ מהם**? אמר ליה: שוטה! מי כתיב 'חלץ להם'? 'חלץ מהם' כתיב (הוא קיבל חליצה מהם)! ואילו יבמה דחלצו לה (דחלצי מינה) אחין (שהיבם קיבל הימנה) - מידי מששא אית ביה?

באנפיליא חליצתה פסולה כו':

למימרא דאנפיליא לאו מנעל הוא? ותנן נמי [שקלים פ"ג מ"ב]: 'אין תתורם (את הלשכה) נכנס (לתרומה) לא כפרגוד חפות (חלוק שיש בו אימרא, שלא יחשדוהו לומר "בתוך האימרא החביא כספים"; וחברו במסכת יומא (דף עז:) שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו) ולא כאנפיליא (נמי משום חשד) ואין צריך לומר כמנעל וסנדל (דבלאו חשד נמי אסור) לפי שאין נכנסין כמנעל וסנדל לעזרה (דכתיב (ישעיהו א, יב) מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי; ומדקתני אין צריך לומר כו' - מכלל דאנפיליא לאו בכלל מנעל).
ורמינהו [ותוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק ד הלכה ח]: 'אחד מנעל וסנדל ואנפיליא לא יטייל בהן (ביום הכפורים) לא מבית לבית ולא ממטה למטה' (דהויא נעילת סנדל)?

אמר אביי: דאית ביה כתיתי (כתיתין: חתיכות דקות של מוכין ועור דך), ומשום תענוג (ולאו משום דתיהוי נעילה).
אמר ליה רבא: ומשום תענוג בלא מנעל ביום הכפורים מי אסירי? והא רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק!
אלא אמר רבא: לא קשיא: כאן באנפיליא של עור [אסור], כאן באנפיליא של בגד [מותר] (מתניתא דתרומת הלשכה - באנפיליא של בגד, דלאו מגין הוי, ולא הוי נעל [ואף על פי כן אסור להכנס באנפיליא משום חשד]; ולגבי עזרה נמי ליכא בזיון, דאין דרך להכניסה בטיט; והא דיום הכפורים בשל עור). הכי נמי מסתברא: דאי לא תימא הכי - קשיא יום הכפורים איום הכפורים, דתניא: 'לא יטייל אדם בקודקדיסין' (מנעלים דקים שנועלין תחת מנעלים עבים להגין מן המים, ונקראים אונדרשוך בלשון אשכנז) בתוך ביתו, אבל מטייל הוא באנפילין בתוך ביתו' אלא לאו שמע מינה כאן באנפיליא של עור כאן באנפיליא של בגד?! שמע מינה.

תניא כוותיה דרבא: 'חלצה כמנעל הנפרם (הנפרם: לשון לא תפרומו (ויקרא י, ו); ושייך פרימה כמנעל; ו'פחיתה' ו'קיבול' שייך בסנדל) שחופה את רוב הרגל, כסנדל הנפחת שמקבל את רוב הרגל, כסנדל של שעם ושל סיב (שעם וגמין [אולי רש"י גורס 'גמין' במקום 'סיב'] קשה הוא, ומגין הוא), כקב הקיטע (שנקטעה רגלו עושה כמין דפוס רגל ויש בה בית קיבול קטן ומכניס שם ראש שוקו, ואין נסמך עליו; והוא קרוי 'קב', ולמשענת הליכה יש לו אשקינ"א [מוט] קשורה בשוקיו ומשענת ידיו שקורין קרוק"א [קב]), כמוק (קילצו"ן [נעל בד] של לבד קשה ומגין), כסמיכת הרגלים (מי שמהלך בידו וגורר את רגליו - עושה להם סמיכה של עץ או של עור ומכניס לתוכו), כאנפיליא של עור; והחולצת מן הגדול

(יבמות קג, א)
בין עומד בין יושב בין מוטה, והחולצת מן הסומא - חליצתה כשרה;
אבל כמנעל הנפרם שאין חופה את רוב הרגל, כסנדל הנפחת שאינו מקבל את רוב הרגל, וכסמיכת הידים (שעושה לידיו בתים של עור מפני שמכניסים בטיט, וסומך עליהן וגורר את רגליו), וכאנפיליא של בגד, וחולצת מן הקטן - חליצתה פסולה.

[בברייתא לעיל למדנו: 'קב הקיטע' (דחשיב ליה מנעל) [וחליצתה כשרה] - מני? רבי מאיר היא, דתנן (שבת פ"ו מ"ח (בבלי סה"ב)): 'הקיטע יוצא (בשבת) בקב שלו - דברי רבי מאיר; רבי יוסי אוסר.'
[הברייתא לעיל למדנו: 'כאנפיליא של בגד' (דקתני סיפא חליצתה פסולה) - אתאן לרבנן (דפליגי עליה דרבי מאיר בקב הקיטע, אלמא דלא הוי מנעל; דאי רבי מאיר - כיון דקב הקיטע הוה נעל, אלמא 'ואנעלך תחש' לא דייק - אנפיליא נמי תהוי נעל!)]
[רבנן חולקים על רבי מאיר גם באנפיליא של בד וגם בקב; ורבי יוסי חולק בקב ואוסר לצאת בשבת, ולא באנפיליא של בגד שמכשיר את החליצה].
אמר אביי: מדסיפא רבנן - רישא (דקב הקיטע) נמי רבנן (ודייקי 'ואנעלך תחש') ורישא (ודקתני קב הקיטע כשר) - במחופה עור.
אמר ליה רבא: אבל אין מחופה עור - מאי? פסול?! אי הכי אדתני סיפא 'כאנפיליא של בגד' (פסולה) (האי הוא ודאי דלאו נעל הוא, דהא לא מגין) - ליפלוג בדידה: כמה דברים אמורים - (לישמעינן חילוק בקב הקיטע): במחופה עור, אבל אין מחופה עור - פסול (דאף על גב דמגין - לאו נעל, וכל שכן האי)!
אלא אמר רבא: מדרישא רבי מאיר - סיפא נמי רבי מאיר (ולא דייק 'תחש', ואפילו הכי של בגד לא, משום דלא מגין): האי מגין (אבל קב הקיטע מגין, הלכך אפילו אין מחופה עור - כשר) והאי [אנפיליא של בגד] לא מגין.

אמר אמימר: האי מאן דחליץ צריך למדחסיה לכרעיה (לדחוף רגלו בקרקע).

אמר ליה רב אשי לאמימר: והתניא: 'בין עומד בין יושב בין מוטה' (מוטה לאו אורחיה למדחסיה)? אימא 'ולעולם דדחיס לכרעיה'.

ואמר אמימר: האי מאן דמסגי על ליחתא דכרעיה (שרגלו הפוך, ודורס בעליונו של רגל) - לא חליץ.

('ליחתא' - לשון לווחים (שבת מז, א): פלנק"א, כלומר שאינו דורס במקום מדרס רגלו; ואף על גב דתנן (לעיל קא, א) 'מן הארכובה ולמטה כשרה' - התם הוא, דכי נחתך רגלו - קם ליה שוק, ורחמנא אמר 'מעל רגלו' - דהיינו שוקו; אבל האי - לאו רגל הוא.)

אמר ליה רב אשי לאמימר: והתניא: 'סמוכות הרגלים' (כשרה) '?! לאו דחליץ בה איהו (הגורר את רגליו והם עקומים)?

לא, דיהיב ליה [את סמוכות הרגלים] לאחר (שרגלו ישרה) [שינעל אותה, ועל ידי זה יכשיר את הסמוכות שיקרא 'נעל', ואחר כך יחזיר אותה לייבם והייבם ינעל אותה], וחליץ.

אמר רב אשי: למאי דקאמר אמימר - לאו בר אובא חליץ ולא בר קיפוף חליץ (בר אובא ובר קיפוף - בפרק 'אלו מגלחין' (מועד קטן כה, ב) דאחלשו לדעתיה דרב אשי ואיתהפוך כרעייהו).

צצצ

מן הארכובה ולמטה [כשרה]:

ורמינהי: '[שמות כג, יד: שלש] רגלים [תחג לי בשנה] - פרט לבעלי קבין' (שפטורים מן הראייה; אלמא שוק לאו רגל הוא) ! ?

שאני הכא דכתיב [דברים כה, ט: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו] מעל רגלו [וירקה בפניו, וענתה ואמרה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו] (משמע מדבר שהוא על רגלו, מדלא כתיב 'וחלצה נעלו מרגלו') !

אי הכי למעלה מן הארכובה נמי? 'מעל' ולא 'מעל דמעל'.

אמר רב פפא: (ממתניתין דקא מכשר מן הארכובה ולמטה) שמע מינה: האי איסתוירא (קביל"א המפסקת בין שוק לרגל) עד ארעא נחית (ואין עוד פרק אחר למטה הימנה בעקב); דאי סלקא דעתך מיפסק פסיק - הוה ליה איהו 'מעל', ושוקא 'מעל דמעל'.

אמר רב אשי: אפילו תימא מיפסק פסיק; כל דבהדי כרעא (השוה ועומד למול כף הרגל לאו 'מעל' הוא) - (ו) ככרעא דמי.

מן הארכובה ולמעלה [חליצה פסולה]:

מתיב רב כהנא: '(דברים כח, ח) ובשליחה היוצאת מבין רגליה [ובבניה אשר תלד כי תאכלם בחסר כל, בסתר במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך בשעריך] (אלמא ירכים נמי מיקרו רגל) ! אמר אביי: בשעה שכוורת לילד נועצת עקביה בירכותיה ויולדת (והולד יוצא מבין רגליה ממש, והיינו דכתיב מבין רגליה).

תא שמע: [שמואל ב, יט, כה: ומפבשת בן שאול ירד לקראת המלך] ולא עשה רגליו (לא הסיר שער זקן התחתון) ולא עשה שפמו [ואת בגדיו לא כבס למן היום לכת המלך עד היום אשר בא בשלום] [## נראה שהכונה שמכאן רואים שהחלק העליון נקרא רגל] [אין כאן לשון רגילה אלא] לישנא מעליא.

תא שמע: [שמואל א, כד, ג: ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה] ויבא שאול להסך את רגליו [ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישיבים] (להסך את רגליו - מי רגלים, אלמא ירכים - 'רגל' מיקרו) ! לישנא מעליא.

תא שמע: (בעגלון מלך מואב כתיב) [שופטים ג, כד: והוא יצא ועבדיו באו ויראו והנה דלתות העליה נעלות; ויאמרו] אך מסיך הוא רגליו בחדר המקירה ! לישנא מעליא.

[שופטים פרק ה, כז: בין רגליה [כרע נפל שכב בין רגליה כרע נפל באשר כרע שם נפל שדוד] (בין רגליה = בין ירכותיה; שבא עליה טיסרא, ונתכוונה כדי לייגעו) ! לישנא מעליא.

אמר רבי יוחנן: שבע בעילות בעל אותו רשע באותו היום, שנאמר (שופטים ה, כז) **בין רגליה כרע נפל שכב בין רגליה כרע נפל** באשר **כרע** שם **נפל** שדוד (כרע, נפל, שכב - שבעה כתיבי בקרא) - והא קא מתהניא [יעל] מעבירה?
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל טובתן של רשעים

(יבמות קג, ב)
רעה היא אצל צדיקים (ששונאים הרשעים, וקצה נפש צדיק בהנאתן, הלכך לאו הנאה היא), שנאמר: [בראשית לא, כד:] ויבא אלקים אל לבן הארמי בחלם הלילה ויאמר לו [השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב ועד רע; בשלמא רע - לחיי, אלא טוב - אמאי לא? אלא שמע מינה טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. בשלמא התם [עם לבן] - דלמא מדכר ליה שמא דעבודת כוכבים ('למה גנבת את אלהי' (בראשית לא, ל)), אלא הכא מאי רעה איכא?
דקא שדי בה זוהמא, דאמר רבי יוחנן: בשעה שבא נחש על חוה - הטיל בה זוהמא; ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו בהר סיני לא פסקה זוהמתן.

חלצה במנעל שאינו שלו [או בסנדל של עץ, או בשל שמאל בימין - חליצה כשרה; חלצה בגדול שהוא יכול להלוך בו, או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו - חליצתה כשרה];
תנו רבנן [דברים כה, ט:] ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו; וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו: 'נעלו'; איך לי אלא נעלו, נעל של כל אדם מנין? - תלמוד לומר: 'נעל' - 'נעל' [ונקרא שמו בישראל] בית חלוץ הנעל [דברים כה, י:] - מכל מקום!
אם כן מה תלמוד לומר: 'נעלו?
נעלו הראוי לו, פרט לגדול שאין יכול להלוך בו ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו, ופרט לסנדל המסוליים (הנפחת) שאין לו עקב (שול"א).
(לישנא אחרינא: על שם מקומו נקרא מסוליים (לשון מוריי)).

אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף; אתאי יבמה לחלוץ; אמר ליה: הב ליה סנדלך (ליבם ותחלוץ בו).
יהיב ליה סנדלא דשמאלא. (במתכוין עבד, דלא סבירא ליה לאביי דסנדל שאין שלו מותר לכתחלה!)
אמר ליה (רב יוסף): אימר דאמור רבנן (במתניתין צשל שמאל בימין - חליצתה כשרה)
דיעבד - לכתחלה מי אמר?
אמר ליה [אביי מרחיב את הדיון מסנדל של שמאל לסנדל של אחר]: אי הכי - סנדל שאין שלו נמי אימר דאמור רבנן דיעבד, לכתחלה מי אמר?
אמר ליה: הכי קאמינא: לך הב ליה ואקני ליה (שיהא שלו במתנה).

סנדל של עץ:
(סנדל של עץ דקתני מתניתין 'חליצתה כשרה') מאן תנא?
אמר שמואל: רבי מאיר היא (דאמר קב הקיטע - נעל הוא לצאת בו בשבת), דתנן [שבת פ"ז מ"ח; דף סה, ב:] 'הקיטע יוצא בקב שלו - דברי רבי מאיר; רבי יוסי אוסר'.
אבוה דשמואל אומר: [משנתנו] במחופה עור, ודברי הכל. [ושמואל חולק על אביי!]

אמר רב פפי משמיה דרבא: סנדל המוסגר (שפרחה בו הצרעת) לא תחלוץ בו (בימי הסגור, דלא לייתי למיעבד במוחלט), ואם חלצה חליצתה כשרה (דלאו בר שריפה הוא ושיעוריה קאי); סנדל המוחלט לא תחלוץ בו, ואם חלצה חליצתה פסולה (דלשריפה קאי ואנן שיעורא בעינן: 'חופה את רוב רגלו' והאי - כתותי מיכתת שיעוריה).
רב פפא משמיה דרבא אמר: אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל המוחלט - לא תחלוץ בו, ואם חלצה חליצתה כשרה.

מיתיבי [נגעים פ"ג מ"ד]: 'בית המוסגר - מטמא מתוכו (במגע - ואף על גב דלא נכנס גופו לתוכו דלהוי טמא משום 'הבא אל הבית' [ויקרא יד, מן] - אם נגע בכותל מטמא); מוחלט - מתוכו

ומאחוריו (מטמא אף מאחוריו); **וזה וזה מטמאין בכיאה** (אם נכנס דרך ביאה - כיון שנכנס רובו לתוכו - טמא, משום 'והבא אל הבית'; ומקראי נפקא לן בתורת כהנים דמוסגר מטמא מתוכו ולא מן אחוריו, ובמוחלט כתיב 'טמא הוא' - הוסיף לו טומאה אחרת לומר לך שטמא מאחוריו); **ואי סלקא דעתך כדמכתת דמי - והא בעינן** (ויקרא יד, מו) **והבא אל הבית** [כל ימי הסגיר אתו - יטמא עד הערב] - **וליצא** [אין כבר בית, מכתת שיעוריה] ?
שאני התם, דאמר קרא (ויקרא יד, מה) **ונתן את הבית** [את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית; והוציא אל מחוץ לעיר אל מקום טמא] - **אפילו בשעת נתיצה קרוי 'בית'**.

תא שמע [תוספתא נגעים פ"ז הלכה ו' צוקרמנדל]: **'מטלית** (בגד המנוגע) **שיש בו שלש על שלש** (הוי בגד, דחזי לעניים), **אף על פי שאין בו כזית** (שחוטה דק), **כיון שנכנס רובה לבית טהור - טמאתהו** (טימאה את כל כלי הבית, דמצורע מטמא בביאה; וכן בגד ואבן המנוגעת - כולן מטמאים באהל; והא - כיון דעל [שנכנס] רובה - ככולה דמאי [ומטמאה את הבית]); **מאי לאו מוחלטת** (ואפילו הכי אמרת 'שדי מיעוטא בתר רובא', והוה ליה כמאן דעיילא כולה; ואי כמאן דמכתתא דמאי - זיל בתר מה דעייל, ואין בבית שלש על שלש) ?
לא, מוסגרת.

אי הכי אימא סיפא: 'היו כה כמה זיתים (ואין בה אלא שלש על שלש, אלא שחוטה עבה) - **כיון שנכנס ממנה כזית לבית טהור טמאתהו** (ואף על פי שאין כאן בגד, דהא לא על [נכנס] רובה);

אי אמרת בשלמא 'מוחלטת' (היינו דמטמא בכזית, אפילו אין כאן בגד שלש על שלש) - **היינו דאיתקש למת** (משום דמוחלט איתקש למת, ומת מטמא בכזית; והיכא איתקש? דכתיב 'אל נא תהי כמת' [במדבר יב, יב]; שמך' מוסגרת הואי, וקאמר ליה אהרן למשה: אל נא תחלט, שלא תהא כמת), **אלא אי אמרת 'מוסגרת' - אמאי איתקש למת?**
שאני התם: דאמר קרא (ויקרא יג, נב) **ושרף את הבגד** [או את השתי או את הערב, בצמר או בפשתים, או את כל כלי העור אשר יהיה בו הנגע, כי צרעת ממארת הוא, באש תשרף]. - **אפילו בשעת שריפה קרוי 'בגד'** (ולעולם במוחלט, ומשום הכי שדינן מיעוטא בתר רובא לענין טומאה ולא אמרינן כמאן דמכתת דמי דכתיב ושרף).

וליגמר מיניה (לענין חליצה להיות חשוב שלם) ?
איסור מטומאה לא גמרינן (שהלכות טומאה חדוש הוא).

אמר רבא: הלכתא: אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל שמוחלט ואחד סנדל של עבודת כוכבים (שנועלים אותו לצלם ברגליו כשמייעין אותו ממקום למקום) - **לא תחלוץ, ואם חלצה - חליצתה כשרה** (מוחלט - כדאמרן: שאפילו בשעת שריפה קרוי בגד, ולא מילף הוא, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא; ושל עבודת כוכבים נמי: הואיל להילוכא עביד; ומשמשי עבודת כוכבים לאו לשריפה קיימי, דאית להו תקנתא בביטול; ואי משום איסור הנאה - חליצה לאו הנאה היא, דמצות לאו ליהנות ניתנו); **של תקרובת עבודת כוכבים** (שהקריבו ומסרוהו לפניו לשם דורון, וקיימא לן (עבודה זרה נא) תקרובת עבודת כוכבים אין לה ביטול עולמית, דאיתקש למת, דכתיב 'ויאכלו זבחי מתים' [תהלים קו, כח] - הלכך לית ליה תקנתא, וכתותי מיכתת שיעורא)

(יבמות קד, א)
ושל עיר הנדחת (נמי לשריפה קיימא) **ושל זקן העשוי לכבודו** (לתכריכי מיתה, הואיל ולא להילוכא עביד - לאו נעל הוא) - **לא תחלוץ, ואם חלצה - חליצתה פסולה.**

אמר ליה רבינא לרב אשי: מאי שנא זקן העשוי לכבודו, דלאו להילוכא עביד - דבי דינא (סנדל שהיה לבית דין ומיוחד לחליצה) - **נמי לאו להילוכא עביד!**
אמר ליה: אילו מסגי ביה שלוחא דבי דינא - מי קפיד עליה דיינא?

משנה:
חלצה בלילה - חליצתה כשרה, ורבי אל[י]עזר פוסל; בשמאל - חליצתה פסולה, ורבי אל[י]עזר מכשיר.

גמרא:
לימא בהא קמיפלגי: דמר סבר מקשינן ריבים לנגעים (כל ריב וכל נגע (דברים כא, ה): מה נגעים ראייתם ביום, דכתיב (ויקרא יג, יד) **וביום הראות בו - אף ריבים ביום; וחליצה - דין הוא, דגובה כתובתה)** **ומר סבר לא מקשינן ריבים לנגעים?**

לא, דכולי עלמא לא מקשינן ריבים לנגעים; דאי מקשינן - אפילו גמר דין בלילה נמי לא (ואנן תנן דיני ממונות דין ביום וגומרים בלילה (סנהדרין לב,א))! והכא - בהא קמיפלגי: מר סבר חליצה כתחלת דין דמיא (דנפקא לן בסנהדרין ב'אחד דיני ממונות' (לדב, דתחלת דין ביום), ומר סבר חליצה כגמר דין דמיא.

[## וכי דין שנעשה בלילה בטל וללא תוקף? ודאי שלא! אם כן מדוע חליצה בלילה תפסל?] רבה בר חייא קטוספאה עבד עובדא במוק (אף על פי שאינו של עור) וביחיד, ובלילה. אמר שמואל: 'כמה רב גובריה' (בלשון גנאי אמרה) דעביד כיחידא.

[## אמנם כרבי אליעזר!] מאי קשיא? אי מוק - סתמא תניא (בברייתא דלעיל (קב,ב) בקב הקיטע, במוק, בסמיכת הרגלים); אי לילה - סתמא תני [נ]א (במתניתין חליצתה כשרה) ! אלא יחיד (יחידא תני לה במתניתין) קא קשיא ליה: היכי עביד ביחיד, דיחידא קתני לה, דתנן [יבמות פ"ב, מ"ה; דף קה,ב]: 'חלצה כשנים או כשלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול - חליצתה פסולה; ורבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירים; ומעשה כאחד שחלץ בינו לביתו בבית האסורים וכו' מעשה לפני רבי עקיבא והכשיר' ואמר רב יוסף בר מניומי [אמר רב נחמן]: אין הלכה כאותו הזוג.

[## אם 'אותו הזוג' הם רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר - אם כן הלכה כתנא קמא או כרבי עקיבא? ומה היה המעשה שבא לפני רבי עקיבא? שאשה חלצה לאחי בעלה כאשר היו לבדם בבית האסורים, ללא בית דין כלל, ורבי עקיבא הכשיר בדיעבד? או ה'אחד' היה דין אחד, שנכח בעת החליצה?] ואי בעית אימא: כולהו נמי יחידא קתני להו, דתניא: 'אמר רבי ישמעאל כרבי יוסי: אני דאיתי את רבי ישמעאל בן אלישע שחלץ במוק ביחיד ובלילה.'

[## מה פירוש 'יחידא קתני להו' אם גם רבי עקיבא מסכים - אם כן יש כאן לפחות שנים: רבי עקיבא ורבי ישמעאל בן אלישע! אלא נראה שיש להדגיש את המילים 'קתני לה', כלומר: במשנתנו כאשר מביאה דין זה היא מנסחת את הנאמר כאילו שנאמר על ידי יחיד - כי כוונת העורך - רבי - להראות בזה שזהו דעת יחיד, ואין הלכה כד.]

בשמאל - חליצתה [פסולה, ורבי אלן] עזר מכשיר: מאי טעמא דרבנן?

אמר עולא: ילפינן 'רגל' [וחלצה נעלו מעל רגלו] - רגל ממצורע (דכתיב 'על בהן רגלו הימנית (ויקרא יד, ועוד)): מה להלן דימין - אף כאן דימין. ורבי אלן] עזר לא יליף 'רגל' 'רגל' ממצורע? והתניא: 'רבי אלן] עזר אומר: מניין לרציעה שהיא כאזן הימנית? נאמר כאן [בעבד] 'אזן' ונאמר להלן (במצורע) 'אזן' - מה להלן ימין אף כאן ימין!'

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. [במשנתנו: 'בשמאל חליצתה כשרה; ורבי אליעזר מכשיר.]

רבא אמר: לעולם לא תיפוך; 'אזן' 'אזן' מופני (משני צדדין, בין במצורע בין בנרצע, דקרא דמצורע עני - מיותר לגמרי, כדאמרן במנחות בפרק קמא (דף יב, 'יד' 'יד' לקמיצה, 'רגל' 'רגל' לחליצה, 'אזן' 'אזן' לרציעה; וגבי רציעה תרי 'אזנו' כתיבי: ורצע אדניו את אזנו (שמות כא, ו) ונתת באזנו ובדלת (דברים טו, ²), 'רגל' 'רגל' לא מופני (משני צדדין, אלא מצד אחד: דמצורע מיותר, אבל בחליצה לא, וליכא אלא חד, וקסבר רבי אלן] עזר: מופנה מצד אחד למדים אם אין תשובה, ואם יש להשיב - משיבין).

² שמות כא, ו: והגישו אדניו אל האלהים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה; ורצע אדניו את אזנו כמרצע, ועבדו לעלם דברים טו, טז: והיה כי יאמר אליך 'לא אצא מעמך', כי אהבך ואת ביתך, כי טוב לו עמך. (פסוק יז) ולקחת את המרצע, ונתתה באזנו ובדלת, והיה לך עבד עולם; ואף לאמתך תעשה כן. [## אך לא ברור מה מופנה כאן - לולא הפסוק בפרשת משפטים שמות כא)]

וכי לא מופני - מאי פירכא איכא (והכא מאי פירכא איכא ומהכא נפקא לן בכל דוכתא לרבי אלן) עזר מופנה מצד אחד למדין ומשיבין (שבת קלא, א.) ? איכא למיפרך: מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת. [## לכן יש רבוי פרט גם לענין ימין, אך בחליצה אין כל הפרטים חשובים ומוזכרים מתורה.]

משנה:

חלצה ורקקה אבל לא קראה - חליצתה כשרה (דקריאה לא מעכבא, דכתיב ככה יעשה [דברים כה, ט]); קראה ורקקה אבל לא חלצה - חליצתה פסולה; חלצה וקראה, אבל לא רקקה: רבי אלן³ עזר³ אומר חליצתה פסולה; רבי עקיבא אומר: חליצתה כשרה.

(יבמות קד, ב)

[המשך המשנה]

אמר [ל-ה] רבי אלן³ עזר³: [דברים כה, ט]: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו; וענתה ואמרה] ככה יעשה [לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו] כל דבר שהוא מעשה - מעכב (דכי כתיב 'ככה', דמשמע עיכובא - אמעשה כתיב [חליצת הנעלה], וקרייה 'ככה יעשה לאיש...') - דבורא בעלמא הוא, ורקיקה מעשה היא.

אמר לו רבי עקיבא: משם ראייה? 'ככה יעשה לאיש' - כל דבר שהוא מעשה באיש (חליצה שהאשה עושה בגופו של איש, לאפוקי ריקקה, דלאו מעשה באיש הוא).

החרש שנחלץ (חליצתו פסולה לפוטרה במקום אח כשר) והחרשת שחלצה (היא עצמה אינה נפטרת בחליצתה כדאמרינן לקמן בפרק בית שמאי (קיא) ואין לה תקנה אלא בייבום; ואם רצה להוציא - יוציא בגט) וחולצת לקטן - חליצתה פסולה. קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל, ואם לא חלצה - חליצתה פסולה. חלצה בשנים (כשרים) או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול (דהדרהו להו שנים) - חליצתה פסולה.

רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירין (ולא גרסינן 'בשנים', דהא בשנים עסיק נמי תנא קמא!).

ומעשה באחד שחלץ בינו לבינה בבית האסורים ובא מעשה לפני רבי עקיבא והכשיר.

גמרא:

אמר רבא: השתא דאמרת קריאה לא מעכבא - לפיכך אלם ואלמת שחלצו חליצתן כשירה!

[## האם חליצתן כשרה? והרי] תנן: 'חרש שנחלץ והחרשת שחלצה והחולצת מן הקטן - חליצתה פסולה'. מאי טעמא? לאו משום דלא בני קרייה נינהו? לא, משום דלאו בני דעה נינהו.

אי הכי - אלם ואלמת נמי [שחליצתן] תהא פסולה כי לאו בני דעה נינהו, והרי סתירה למסקנה מהמשנה, כפי למדנו שאמר רבא: 'אלם ואלמת שחלצו - חליצתן כשרה'!?

אמר רבא: אלם ואלמת בני דעה נינהו, ופומייהו הוא דכאיב להו. והא אמרי דבי רבי ינאי (ומפרש טעמא דמתניתין: דחרש וחרשת) 'לפי שאינו ב'אמר' ו'אמרה' ('ועמד ואמר' וענתה ואמרה') (מפני שאינו ב'אמר' ואמרה, דתנן (תרומות פ"א מ"ב) 'חרש שדברו חכמים בכל מקום - שאינו לא שומע ולא מדבר'?)

צצ

אלא כי אתמר דרבא - אסיפא אתמר: 'חרש שנחלץ והחרשת שחלצה והחולצת מן הקטן חליצתה פסולה' אמר רבא: השתא דאמרת קרייה מעכבא, לפיכך אלם ואלמת שחלצו חליצתן פסולה; ומתניתין (דקתני 'לא קראה - חליצתה כשירה') כרבי זירא, דאמר רבי זירא (בפרק 'המנחות והנסיכים' (מנחות קג, ב)): כל הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת (דקתני: 'הרי עלי ששים ואחד עשרונים' - מביא ששים בכלי

³ וכן הוא רבי אליעזר בדף קה, א; ועוד: דבריו מוזכרים במשנה לפני דברי רבי עקיבא, אך דברי רבי אלעזר - אחרי דברי רבי עקיבא, כי רבי אלעזר היה תלמידו ש רבי עקיבא.

אחד, ואחד בכלי אחד; ומפרש טעמא משום דקים להו לרבנן דששים נבללות בכלי אחד אבל ששים ואחד אינן נבללות יפה; ומותיבין 'וכי אין נבללין - מאי הוי? והתנן (שם יח,א) **אם לא בלל - כשר!** ומשני רבי זירא: הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו, דאפילו לא בלל - כשר; ושאיין ראוי לבילה - בילה מעכבת בו, דראוי לבילה בעינן, דאפשר להתקיים בה מצות מנחה; והכא נמי: אף על גב דקרייה לא מעכבא - בראוי לקרייה, אבל בשאיין ראוי - מעכבת).

שלחו ליה לאבוה דשמואל: **יבמה שרקקה (לפני בית דין) - תחלוץ.**
מכלל דאיפסלא לה מאחין (דנפסלת עליהן מייבום)? מני? אילימא רבי עקיבא - השתא: ומה במקום מצוה (בשעת חליצה, שהרקקה מצוה), דאיכא למימר 'מידי דהוה אאימורים': דכי ליתנהו לא מעכבי וכי איתנהו מעכבי (אימורים, דכי איתנהו - מעכבי בשר מאכילה) [בפרק 'תמיד נשחט' (פסחים נט,ב)], וכי ליתנהו לא מעכבי - כגון שנשחטו או שאבדו; והכא נמי נימא: אף על גב דלאו מעשה חשוב באיש הוא, הואיל ואפשר לרוק - ליעכב), אמר רבי עקיבא [הרקקה] לא מעכבא - מאחין איפסלא [שהרי אין לרקקה לבדה תוקף להתיר לשוק - לא יהא לרקקה כח לאסור מיבום]?
ואלא לרבי אל[ני] עזר (דאמר במתניתין מעכבא - אלמא מעשה הוא)? והא 'שני דברים המתירין' נינהו [החליצה והרקקה], ושני דברים המתירין - אין מעלין זה בלא זה [מנחות פט,א].

אלא כרבי, דתניא [תוספתא מנחות פ"ה ה"ד (צוקרמנדן)]: **'כבשי עצרת אין מקדשין הלחם** (להיות קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא ולינה) **אלא כשחיטה** (ואף על פי שהן טעונין תנופה חיינ עם הלחם - אין תנופתן מקדשן אלא שחיטתן, דגמר מאיל נזיר, דכתיב (במדבר ו,יז) **ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות** - תלה הכתוב עשיית סל המצות בזביחת האיל [בפרק 'התכלת']), **כי צדד?** (כיצד לא גרסינן): **שחטן לשמן, וזרק דמן לשמן, קדש הלחם; שחט שלא לשמן וזרק לשמן - לא קדש הלחם; שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן - קדוש ואינו קדוש** (לחם קדוש ליפסל ביוצא, ואין קדוש להיות נותר באכילה) - **דכרי רבי; רבי אלעזר כרבי שמעון אומר: לעולם אינו קדוש עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן.**
ומי אמר רבי עקיבא רקיקה לא פסלה? והתניא [תוספתא יבמות פ"ב ה"ב (ליברמן)]: **'חלצה ולא**

(יבמות קה,א)
רקקה, ולא קראה - **חליצתה כשירה; רקקה ולא חלצה ולא קראה - חליצתה פסולה** (ופוסלתה על האחין כדמפרש ואזיל); **קראה ולא רקקה ולא חלצה - אין כאן בית מיוחד'** (ואפילו מייבום לא פסלה) - מני? אילימא רבי אליעזר - **'חלצה ולא רקקה ולא קראה חליצתה כשירה'**? , והא אמר רבי אליעזר: [דברים כה,ט: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו; וענתה ואמרה] **ככה יעשה** [לאיש, אשר לא יבנה את בית אחיו] **כל דבר שהוא מעשה - מעכב'**?
אלא פשיטא - רבי עקיבא, וקתני 'רקקה ולא חלצה ולא קראה חליצתה פסולה'? למאן (כלומר למאי הלכתא תני 'פסולה')? אילימא (דלא משתריא בה) לעלמא - פשיטא: מי הויא חליצה דאישתריא לעלמא? אלא לאו (לאשמועינן דאיפסלה) לאחין (דקיימא לן במסכת גיטין (כד,ב) כל מקום ששנינו 'חליצה פסולה' - פסולה ופוסלת על האחין, 'גט פסול' - פסול ופוסל מן הכהונה).
שמע מינה!

ולרבי עקיבא - מאי שנא רקיקה (דפסלה) ומאי שנא קרייה (דלא פסלה), דקתני **אין כאן בית מיוחד' - הואיל ותרווייהו לדידיה לא קא מעכבי?**
קרייה דאיתא בין בתחלה (בין קודם חליצה: "מאן יבמי...") **בין בסוף** (בין לאחר חליצה: "ככה יעשה") - (אי נמי אמרינן תתייבם) **לא מיחלפא ליה** (לא מיחלפא לאינשי בחלוצה, דליתי למימר הך בתר חליצה אתייבם, דאמרי הך קרייה דמקמי חליצה הואי), (אבל) רקיקה - דבתחלה ליתא ולבסוף איתא (דליתא אלא בתר חליצה) - **מיחלפא ליה** (לאינשי), (ויאמרו הך מדוקקה ודאי חלצה לה ברישא ואפילו הכי הדרה ומתייבמת) **ואתו למישרי חלוצה לאחין.**

[## ולמה לא לומר שבענין לפסול לאחים מסכים ר"ע לרבי אליעזר, ומשום שיש ברקיקה מעשה, אך בריאה אין מעשה?]
ואיכא דאמרי הכי שלחו ליה [לאבוה דשמואל]: יבמה שרקקה - תחלוץ ואינה צריכה לרוק פעם אחרת.
כי ההיא דאתיא לקמיה דרבי אמי, הוה יתיב רבי אבא בר ממל קמיה; רקקה מקמי דתחלוץ.

אמר ליה רבי אמי: חלוץ לה ושרי לה תיגרא (כלומר פטור ושלחנה מבית דין).
אמר ליה רבי אבא: והא בעינן מירק?
[רבי אמי:] הא רקקה לה!
[רבי אבא:] - ותירוק ומה בכך?!
[רבי אמי:] נפיק מיניה חורבא, דאי אמרת 'תיהדר ותירוק' - אמרי 'רקיקה קמיתא לית בה מששא' (ולא פסלה מאחין, ומאן דחזי דמתייבמה סבר רקיקה בתר חליצה הואי כי אורחיה ושרינן חלוצה לאחין), ואתי למישרי חלוצה לאחין!
[רבי אבא:] והא בעינן כסדרן?!
[רבי אמי:] כסדרן לא מעכבא.
הוא סבר דחויי קא מדחי ליה. נפק דק ואשכח דתניא: 'בין שהקדים חליצה לרקיקה בין שהקדים רקיקה לחליצה - מה שעשה עשוי.'

לוי נפק לקרייתא; בעו מינה:

1. גידמת מהו שתחלוץ (בשיניה)?
2. יבמה שרקקה דם מהו (מי הואי חליצה מעלייתא)? (דניאל י, כא) אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת [ואין אחד מתחזק עמי על אלה, כי אם מיכאל שרכם]. (מקרא הוא בדניאל, שהמלאך אמר לו: אגיד לך את כל הנגזר בשמים ורשום בכתב והוא אמת) - מכלל דאיכא (בשמים) כתב שאינו אמת (בתמיה)?
לא הוה בידיה. אתא שאיל בי מדרשא.
אמרו ליה: מי כתיב 'וחלצה ביד' ומי כתיב 'וירקה רוק' (דליהוי משמע דלא יהא שם אלא רוק? 'וירקה' - סתמא כתיב, ואפילו רוק ודבר אחר; והכא נמי אי אפשר בלא צחצוחי רוק) אבל 'אגיד לך הרשום בכתב אמת וכי יש כתב שאינו אמת' - לא קשיא: כאן בגזר דין שיש עמו שבועה (שהקב"ה מאמתו ומקיימו ואינו חוזר ומבטלו), כאן בגזר דין שאין עמו שבועה;
כדרב שמואל בר אמי, דאמר רב שמואל בר אמי אמר רבי יונתן:
מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרע? - שנאמר: (שמואל א ג, יד)
לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם.
אמר רבה ('אמר רבא' גרסין, ולא גרסין 'ואמר רבא'): בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בדברי תורה.
אביי אמר: בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בגמילות חסדים.
רבה ואביי מדבית עלי קאתו; רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין;
אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין.

תנו רבנן: 'משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתים כבן שמנה עשרה שנה. באו והודיעו את דבן יוחנן בן זכאי.
אמר להם: שמא ממשפחת עלי אתם, שנאמר: [שמואל א ב, לג:] ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי לכלות את עיניך ולאדיב את נפשך] וכל מרבית ביתך ימותו אנשים - לכו ועסקו בתורה ותחיו.
הלכו ועסקו בתורה וחיו, והיו קורין אותן 'משפחת יוחנן' על שמו.'

אמר רב שמואל בר אבונא אמר רב: מנין לגזר דין של צבור שאינו נחתם?

'אינו נחתם' ? והא כתיב (ירמיהו ב, כב) כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני?

אלא מנין שאפילו נחתם - מתקרע?

שנאמר [דברים יז, טז] [כי] מי [גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו] כה' אלהינו בכל קראנו אליו!
והכתיב [ישעיהו נח, י] דרשו ה' בהמצאו [קראוהו בהיותו קרוב] (משמע שאין מצוי בכל עת)?
לא קשיא: הא ביחיד הא בציבור.

יחיד אימת?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה: אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

שלחו ליה לאבבה דשמואל: יבמה שרקקה דם תחלוץ (ולא תתייבם עוד, דאיפסלה עלייהו) לפי שאי אפשר לדם בלא צחצוח רוק.

מיתבי: 'יכול יהא דם היוצא מפיו' (טמא כרוק) ומפי האמה טמא (ודם היוצא מפיו אמתו טמא כזובו וקריו ומימי רגליו, שהן מעיינותיו של זב וטמאין טומאה חמורה)? תלמוד לומר: [ויקרא טו,ב: דברו אל בני ישראל ואמרתם אלהם: איש איש, כי יהיה זב מבשרו] זב טמא [הוא] ## גם 'הוא' - מיעוט] ואין דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא! אלא טהור לא קשיא: כאן במוצצת (אי אפשר בלא צחצוחי רוק) כאן בשותת.

חרש שנחלץ [והחרשת שחלצה והחולצת מן הקטן - חליצתה פסולה.]

(יבמות קה, ב)

אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר (דאמר בהאשה רבה (לעיל צו,א) עשו חליצת בן תשע כגס בגדול), אבל חכמים אומרים (דפליגי עליה התם ואמרי: עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול, אבל בחליצה - לא ס"ל כותיה): אין חליצת קטן כלום (אפי' לפוסלה עליו).

קטנה שחלצה [קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל, ואם לא חלצה - חליצתה פסולה. חלצה בשנים או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול - חליצתה פסולה]:
אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר (דשמעינן ליה דאמר קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין), דאמר 'איש' כתוב בפרשה ומקשינן אשה לאיש (דכתיב (דברים כה,ו) ואם לא יחפוץ האיש - ולא קטן; ואשה נמי: אף על גב דלא כתיב מיעוטא - בעינן גדולה כאיש, דאיתקש לה, דכתיב בההוא קרא 'ועלתה יבמתו השערה'), אבל חכמים אומרים: 'איש' כתיב בפרשה, אשה - בין גדולה בין קטנה.

מאן 'חכמים'?

רבי יוסי היא, דרבי חייא ורבי שמעון בר רבי הוו יתבי. פתח חד מינייהו ואמר: המתפלל צריך שיתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, משום דשכינה התם קיימא) שנאמר [מלכים א' ט,ג: ויאמר ה' אליו: שמעתי את תפלתך ואת תחנונך אשר התחננתה לפני; הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשם שמי שם עד עולם] והיו עיני ולבי שם כל הימים. וחד אמר עיניו למעלה, שנאמר (איכה ג,מא) נשא לבבנו אל כפים [אל אל בשמים]. אדהכי אתא רבי ישמעאל ברבי יוסי לגבייהו. אמר להו: במאי עסקיתו? אמרו ליה: בתפלה. אמר להו: כך אמר אבא: המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו. אדהכי אתא רבי למתיבתא (למדרש ואיבעי כל חד למיתב אדוכתיה); אינהו דהוו קלילי יתיבו בדוכתייהו; רבי ישמעאל ברבי יוסי אגב יוקריה (רבי ישמעאל ברבי יוסי בעל בשר הוה, כדאמרינן ב'השוכר את הפועלים' (בבא מציעא פד,א)) הוה מפסע ואזיל (הולך לאט).

אמר ליה אבדן (תלמידו של רבי היה): מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש?

אמר ליה: אני ישמעאל ברבי יוסי שבאתי ללמוד תורה מרבי.

אמר ליה: וכי אתה הגון ללמוד תורה מרבי?

אמר ליה: וכי משה היה הגון ללמוד תורה מפי הגבורה?

אמר ליה: וכי משה אתה?

אמר ליה: וכי רבך אלהים הוא?

אמר רב יוסף: שקליה רבי למטרפסיה (לגמולו על ששמע ולא מיחה)

דקאמר ליה 'רבך' ולא 'רבי'.

אדהכי אתיא יבמה לקמיה דרבי. אמר ליה רבי לאבדן: פוק בדקה (אם הביאה שתי שערות).

לבתר דנפק אמר ליה רבי ישמעאל [ברבי יוסי]: כך אמר אבא: איש כתוב בפרשה, אבל אשה - בין גדולה בין קטנה!

אמר ליה [רבי לאבדן]: תא לא צריכת (למיבדקה), כבר הורה זקן (רבי יוסי).

קמפסע אבדן ואתי.

אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי: מי שצריך לו עם קדוש יפסע על ראשי עם קדוש מי שאין צריך לו עם קדוש - היאך יפסע על ראשי עם קדוש?

אמר ליה רבי לאבדן: קום בדוכתיך!

תאנא: באותה שעה נצטרע אבדן (עונשו של לשון הרע נגעים) וטבעו שני בניו ומאנו שתי כלותיו.

אמר רב נחמן בר יצחק: בריך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא.

אמר רבי אמי: מדבריו של ברבי ('ברבי' - רבי יוסי: כל 'ברבי' - לשון אדם גדול) נלמוד: קטנה חולצת בפעוטות (משהיא כפעוטות: כבר שית כבר שבע, דתנן במסכת גיטין (גיטין פ"ה מ"ז, דף נ"א) *זופעוטות - מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין* הלכך לענין חליצה - הואיל ולא כתיב מיעוט - כשירה משהיא בפרק הזה שיודעת מעט להבחין).

רבא אמר: עד שתגיע לעונת נדרים (שנה אחת קודם לזמן שתי שערות, כדתנן בפרק 'יוצא דופן' (נדה פ"ה מ"ו; דף מה, ב) *זבת אחת עשרה שנה ויום אחד נדרה נבדקים*: אם יודעת לשם מי נדרה והקדישה - דבריה קיימין).

והלכתא: עד שתביא שתי שערות.

חלצה בשנים [או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול - חליצתה פסולה. רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירין]:

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אין הלכה כאותו הזוג (אלא כתנא קמא דבעי שלשה).

והא אמר רב נחמן חדא זימנא (בריש פירקא (דף קא, ב)), דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: חליצה בשלשה! ?
צריכי: דאי איתמר הך קמיתא - הוה אמינא 'הני מילי לכתחילה, אבל דיעבד אפילו תרי' - קא משמע לן אין הלכה כאותו הזוג (דאף על גב דאי עבד הוא כדקתני חלצה בשנים, וקתני מכשירין); ואי אשמועינן 'אין הלכה כאותו הזוג' אלא כתנא קמא - הוה אמינא (הני מילי דסגי בתלתא) דיעבד (כדקתני 'חלצה בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול - פסולה', הא כולם כשרים - חליצה כשירה), אבל לכתחילה ליבעי חמשה (כרבי יהודה) - צריכא (קא משמע לן גבי פלוגתא דרבי יהודה - הלכתא כתנא קמא).

מעשה שחלצו [ומעשה באחד שחלץ בינו לבינה בבית האסורים ובא מעשה לפני רבי עקיבא והכשיר]:

בינו לבינה - מי ידענא?

אמר רב יהודה אמר שמואל: ועדים רואין אותו מבחוץ.
איבעיא להו: 'מעשה שחלצו בינו לבינה' אבראי, 'ובא מעשה לפני רבי עקיבא' [כאשר רבי עקיבא היה] בבית האסורין? או דלמא 'מעשה שחלצו בינו לבינה בבית האסורין'?

אמר רב יהודה אמר רב: בבית האסורין היה מעשה ולבית האסורין בא מעשה.

(יבמות קו, א)

תנו רבנן: 'חליצה מוטעת כשרה'.

אי זו היא חליצה מוטעת?

אמר ריש לקיש: כל שאומרים לו "חלוץ - ובכך אתה כונסה".
אמר ליה רבי יוחנן: אני שונה 'בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא חליצתה פסולה עד שיתכוונו שניהם כאחד' - ואת אמרת חליצתה כשירה? אלא: 'כל שאומרים לו "חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז" (ואף על גב דלא יחבא ליה - חליצתה כשירה, כדמפורש בכתובות, ב'המדי' (דף ע"א) דכל תנאי - מבני גד ובני ראובן גמרינן: תנאי שאפשר להתנות על ידי שליח - שעשה משה את יהושע שליח לתת להם את ארץ הגלעד - הוי תנאיה תנאה, וכל תנאי דלא אפשר לעשות על ידי שליח, כגון חליצה - אין תנאי מועיל בה; וזהו טעמו של דבר).
תניא נמי הכי: 'חליצה מוטעת כשירה. אי זו היא חליצה מוטעת? כל שאומרים "חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז". ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הגון לה ואמרו לו "חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז" ובא מעשה לפני רבי חייא והכשירה'.

ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא בר אבא. אמר לה: "בתי, עמודי (עמודי והתייבמי לו)!

אמרה ליה ~~אבא~~ אמה: ישיבתה (מהתייבם לו) - זו היא עמידתה (זו היא תקנתה).

אמר לה: ידעת ליה (מכרת היא בו שום דבר גנאי)?

אמרה ליה: אין, ממונא הוא דחזא לה וקבעי למיכליה מינה (דבר זה היא יודעת בו שאין בא לייבמה אלא כדי לאכול ולכלות ממונה ולגרשה).

(לישנא אחרינא **בתי עמודי**: עמודי על רגליך דכתיב (דברים יט, יז) **ועמדו שני האנשים בעמידה. ישיבתה זו היא עמידתה**. קיטעת היא או חולה. אמר לה 'ידע לה' מכיר הוא בה שרוצה לייבמה? אמרה ליה: אין, וממונא חזא בה.)

אמר לה: לא ניחא לך?

אמרה ליה: לא.

אמר ליה: חלוץ לה, ובכך אתה כונסה.

לבתר דחלץ לה אמר ליה: השתא מינך אפסלא לה, חלוץ לה חליצה

מעלייתא כי היכי דתשתרי לעלמא.

בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה. אתא לקמיה

דאבבי, אמר ליה: חלוץ לה ובכך אתה כונסה.

אמר ליה רב פפא: לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן (דאמר לעיל 'עד

שיתכוונו שניהם')?

ואלא היכי אימא ליה?

אמר ליה: חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז.

לבתר דחלץ לה, אמר לה: זיל הב ליה (דהא קבילת עלה! ואף על גב דחליצה בהכי

לא מיפסלא - מיהא איחייבא לקיומי תנאה מדינא כשאר שכירות דעלמא).

אמר ליה (כיון דחליצה כשירה היא משום דינא נמי לית ליה, דכיון דעליה דמיא למיעבד ולא בעי):

'משטה אני בך' עבדה ליה; מי לא תניא: 'הרי שהיה בורח מבית

האסורין והיתה מעבדה' (מעבר ים בספינה) לפניו, ואמר ליה: טול דינך

והעבירני! אין לו אלא שכרו', אלמא אמר ליה "משטה אני בך" -

הכא נמי 'משטה אני בך'.

אמר ליה (לרב פפא): אבוך היכא (כלומר: כמדומה אני שיש לך אב ואם סמוכין לך לספק

צרכיך, לפיכך קא מחדדן שמעתין)?

אמר ליה: במתא!

אימך היכא?

אמר ליה: במתא.

יהיב בהו עיניה - ושכיבן (אבוה ואימיה).

תנו רבנן: 'חליצה מוטעת כשרה, גט מוטעה פסול' (אם אינה מקיימת תנאה,

דאיפשר לגט על ידי שליח: שהאומר לשנים "כתבו ותנו גט לאשתי" - הרי אלו יכתבו ויתנו, הילכך דמי לתנאי

בני גד ומהני ביה תנאה); **חליצה מעושית פסולה, גט מעושה כשר**.

היכי דמי? אי דאמר "רוצה אני" - אפילו חליצה נמי! ואי לא

אמר "רוצה אני" - גט נמי לא!?

הכי קאמר: חליצה מוטעת - לעולם כשר, וגט מוטעה - לעולם

פסול; חליצה מעושית וגט מעושה - זימנין כשר וזימנין פסול:

הא דאמר "רוצה אני", הא דלא אמר "רוצה אני",

דתניא (ספרא פרשת ויקרא דיבורא דנדבה פרשה ג משנה טו): 'ויקרא אג: אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים

יקריבנו; אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצנו לפני ה' **'קריב אותו'** - מלמד שכופין אותו.

יכול בעל כרחו?

תלמוד לומר: **'לרצנו'**!

הא כיצד? כופין אותו עד שיאמר **"רוצה אני"**. ' [עד כאן לשון

הספרא]

וכן אתה מוצא בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר **"רוצה אני"**.

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: חולצין אף על פי שאין

מכירין (יבם ויבמה שבאו לפנינו לחלוץ ואין אנו מכירין בו שהוא יבמה - נזקין להן בית דין וחולצין);

ממאנין (בית דין נזקין למיאון) אף על פי שאין מכירין; לפיכך (הואיל ונזקין

להם אף על פי שאין מכירין אותם) אין כותבין גט חליצה (עדים הרואים בחליצה ובמיאון -

אין כותבין ונותנין לה להיות בידה לזכות) אלא אם כן מכירין (שהן יבם ויבמה; והשתא דאין

כותבין אלא אם כן מכירין אי נמי לאו יבמה הוא) ואין כותבין גט מיאון אלא אם כן

מכירין (לא נפיק חורבה מיניה, דכל כמה דלית לה גט חליצה לא נסבי לה) דחיישינן לבית

דין טועין. (אם כתבו לה עדים 'ראינו שחלצה בפנינו מפלוני', ואפילו לא כתבו בו 'ואישתמודעניהו'

- חיישינן שמא תראה גט זה לבית דין אחר, ויסמוכו עליו, ולא יבדקו אם פלוני זה הכתוב בגט זה - יבמה הוא

אם לאו, וישיאו אותה, ויהיו טועין בהלכה, שאין יודעין שחולצין וממאנין ואף על פי שאין מכירין!)

ורבא ידידיה אומר: אין חולצין אלא אם כן מכירין, ואין ממאנין

אלא אם כן מכירין, לפיכך (הואיל ואין חולצין אלא אם כן מכירין) כותבין גט

חליצה אף על פי שאין מכירין, וכותבין גט מיאון אף על פי שאין מכירין, ולא חיישינן לבית דין טועין (עדים שראו שחלצה יכולין לכתוב לה, ואף על פי שאין מכירין, ולא חיישינן שמא טעו בית דין בהלכה זו לומר חולצין אף על פי שאין מכירין וחלצו לה ממי שאינו יבמה).

(יבמות קו, ב)

משנה:

[דברים כה, ז: ואם לא יחפץ האיש, לקחת את יבמתו; ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים, ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל - לא אבה יבמי.

דברים כה, ח: וקראו לו זקני עירו ודברו אליו; ועמד ואמר 'לא חפצתי לקחתה';

דברים כה, ט: ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו, וירקה בפניו; וענתה ואמרה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו.

דברים כה, י: ונקרא שמו בישראל: בית חלוץ הנעל]

מצות חליצה: בא הוא ויבמתו לבית דין, והן משיאין לו עצה הוגנת לו ("כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך"), שנאמר (דברים כה, ח) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו, והיא אומרת "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי", והוא אומר "לא חפצתי לקחתה". ובלשון הקדש היו אומרים (במסכת סוטה לבא) נפקא לן מקראי בפרק 'אלו נאמרין'.

ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו - רוק הנראה לדיינים.

וענתה ואמרה: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו".

עד כאן היו מקריין.

וכשהקרא רבי הורקנוס תחת האלה בכפר עיטם (בתלמידים היושבים שם לפני רבן בשעת החליצה), וגמר את כל הפרשה הוחזקו להיות גומריין כל הפרשה 'ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל'.

מצוה בדיינין ולא מצוה בתלמידים.

רבי יהודה אומר: מצוה על כל העומדים שם לומר 'חלוץ הנעל'.

גמרא:

אמר רב יהודה: 'מצות חליצה קוראה (מאן יבמי (דברים כה, ז)) וקורא (לא חפצתי לקחתה (שם, ח)) וחולצת ורוקקה וקוראה (ככה יעשה לאיש (שם, ט))'.

מאי קמשמע לן? מתניתין היא?!

הא קמשמע לן: מצוה הכי, ואי אפיך לית לן בה.

תניא נמי הכי: 'בין שהקדים חליצה לרקיקה ובין שהקדים רקיקה לחליצה - מה שעשה עשוי'.

אמר אביי: האי מאן דמקרי גט חליצה (המקרא את האשה בשעת חליצתה) - לא ליקרי לדידה 'לא' לחודיה ו'אבה יבמי' לחודיה, דמשמע 'אבה יבמי', אלא 'לא אבה יבמי'; ולא ליקרי לדידה 'לא' לחודיה 'חפצתי' לחודיה, דמשמע חפצתי לקחתה אלא 'לא חפצתי לקחתה'.

[## כנראה היו מקריין אותם מילה במילה בדרך כלל, ואביי מזהיר שלא לעשות כן בבטויים הללו, שלא ישמע במובן הפוך].

רבא אמר: אפסוקי מילתא היא, ואפסוקי מילתא לית לן בה [אי] להקפיד על כך שהרי מקריאים מילה במילה].

רבאשי אשכחיה לרב כהנא דקמצטער ומקרי לה 'לא אבה יבמי'. אמר ליה: לא סבר ליה מר להא דרבא?

אמר ליה: מודה רבא ב'לא אבה יבמי' (דבעינן שלא יפטיק, דאי מפטיק - משמע דהאי 'לא' - ארישא קאי, דאמרה 'מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל' - 'לא', כלומר 'לא מאן, אלא אבה יבמי! אבל ב'לא חפצתי לקחתה', שהיא פתיחת קריאתו - ליכא למימר הכי 'לא' לעיל קאי, ואי מפטיק - לית לן בה).

אמר אביי: האי מאן דכתב גיטא דחליצתא - ליכתוב הכי 'אקרינוה לדידה מן מאן יבמי' (ומפני שהגט אינו משורטט - לא בעי למיכתב כוליה פסוק, דקיימא לן (גיטין דף ו, ב) 'אין כותבין ארבע תיבות בלא שרטוט') עד 'אבה יבמי' ואקרינוהו לדידה מן 'לא' עד 'לקחתה', ואקרינוה לדידה מן 'ככה' ועד 'חלוץ הנעל'.

מר זוטרא משרטט (גט חליצה), וכתוב לכולא פרשה (אקרינוה לדידה: מאן יבמי וגו', וכן כולם; וקיימא לן שלש תיבות של מקרא כותבין בלא שרטוט, ארבע אין כותבין [בפרק קמא דגיטין (דף ו,ב)]).

מתקיף לה מר בר ארדי: והא לא ניתן ליכתב (פרשה בפני עצמה במסכת גיטין בפרק 'הניזקין' (דף ט,א) דקתני 'אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה')!
והלכתא כוותיה דמר זוטרא (דכותבין, דלא דמי לכותב מגילה לתינוק להתלמד בה; דהתם אדעתה דפרשתא כתיב ליה, דתיהוי כמגילה קטנה, וקיים לן (שם): תורה חתומה ניתנה; אבל האי - ספירת דברים הוא, ולא בקדושתיה הוא, הלכך הלכתא כמר זוטרא דבמקום מצוה שרי).

אמר אביי: רקקה וקלטתו הרוח (לרוק, והעבירו, שלא בא לפני היבם) - לא עשתה ולא כלום.
מאי טעמא?
'וירקה בפניו' בעינן.

הלכך הוא ארוך והיא גוצה - קלטתהו הרוח - איכא בפניו (כיון שיצא מפיה - היה בפניו); היא ארוכה והוא גוץ - בעינן עד דמטי להדי אפיה (לנגד פניו: שיראהו למול פניו קודם שיקלטהו הרוח) והדר אזיל.

אמר רבא: אכלה תומא (שומים) ורקתה, אכלה גרגישתא (ארזיל"א [ט"ו]): במעבה האדמה (מלכים א', ז, מ) מתרגמינן 'בגרגישתא דארעא' ורקתה - לא עשתה ולא כלום.
מאי טעמא?
'וירקה' - מעצמה בעינן, וליכא.

ואמר רבא: צריכי דייני למיחזי רוקא כי נפיק מפומא דיבמה, דכתיב 'לעיני הזקנים וירקה'.

ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל; מצוה בדיינין ולא בתלמידים:
תניא: 'אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבים לפני רבי טרפון, ובאתה יבמה לחלוץ, ואמר לנו: ענו כולכם 'חלוץ הנעל' 'חלוץ הנעל' 'חלוץ הנעל'!

הדרן עלך מצות חליצה: